
OPENBARE BIBLIOTHEKEN IN HET CARIBISCH DEEL VAN HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

Onderzoeksartikel

Laatst bijgewerkt: 27 juli 2023

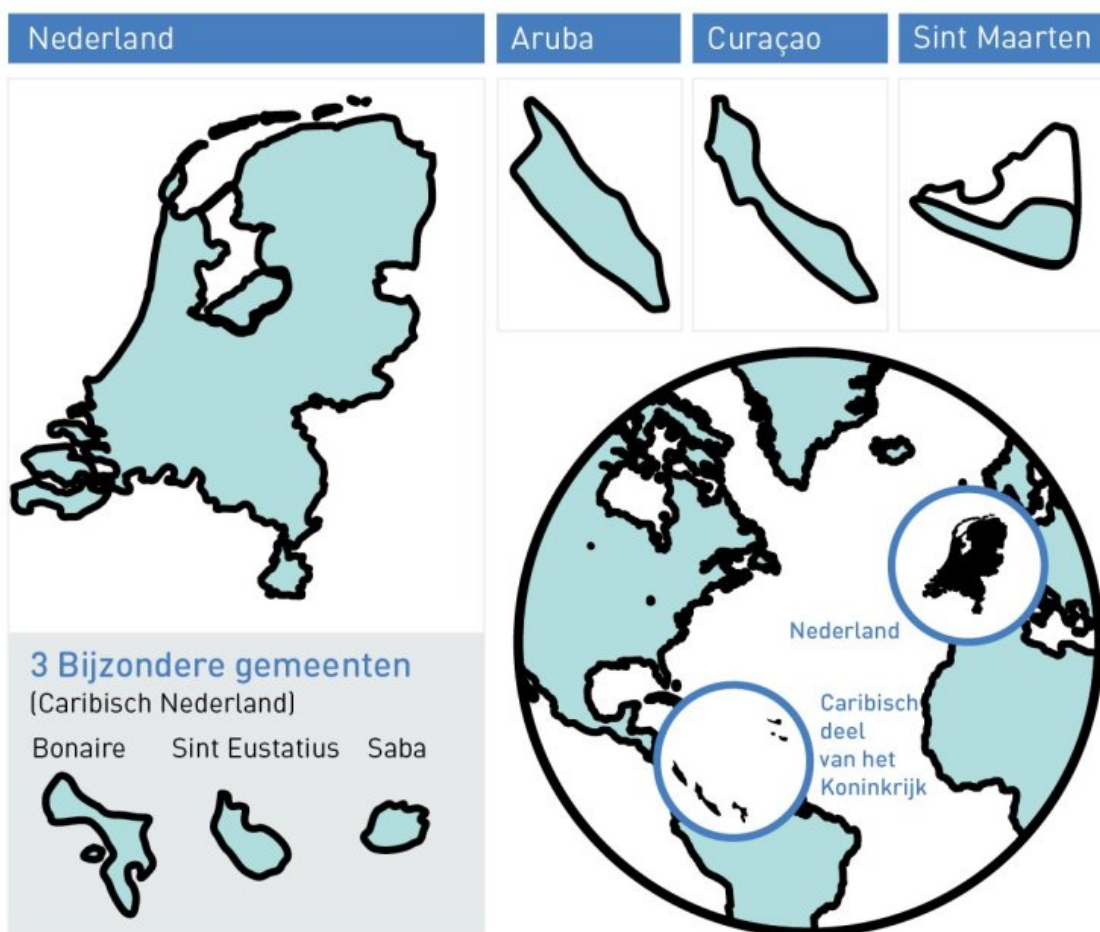
De Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) is niet alleen van toepassing op het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen in Europees Nederland, maar ook in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden. Dit overzeese deel van Nederland valt uiteen in de BES-eilanden en de CAS-landen. De afgelopen jaren zijn verschillende maatregelen genomen om de bibliotheekvoorzieningen van deze eilanden naar een hoger plan te tillen.

Historie van het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden

Het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit de BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba, ook aangeduid als Caribisch Nederland) en de CAS-landen (Curaçao, Aruba en Sint Maarten). De eerste drie eilanden hebben sinds 10 oktober 2010 de status van afzonderlijke openbare lichamen binnen Nederland. Deze 'bijzondere gemeenten' vallen niet onder een provincie, maar rechtstreeks onder het Rijk, met een Rijksvertegenwoordiger als bestuurlijke schakel. Voorafgaand aan die wetswijziging waren de BES-eilanden onderdeel van de Nederlandse Antillen, een voormalig land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. De CAS-landen hebben, net als Nederland, de status van autonoom land binnen het Nederlandse Koninkrijk. Curaçao en Sint Maarten kregen die status met de opheffing van de Nederlandse Antillen; Aruba kreeg die status al in 1986 (Ministerie van BZK, 2021; Spies et al., 2015).

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit 4 landen:
Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten.

KB } nationale bibliotheek

Magnify!

Wsob geldt ook voor BES-eilanden

Sinds de opheffing van de Antillen in 2010 is de Antilliaanse wetgeving stap voor stap vervangen door de Nederlandse. Voor de BES-eilanden is sprake van een differentiatiebepaling. Die maakt het mogelijk regels op te stellen en maatregelen te nemen die – in meer of mindere mate – afwijken van regelgeving in het Europese deel van Nederland (Ministerie van BZK, 2021; Spies et al., 2015). Vanuit de Nederlandse wetgeving is ook de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) op de BES-eilanden van toepassing, met uitzondering van de artikelen die geen toegevoegde waarde hebben voor deze eilanden (Van Engelshoven, 2017). De bibliotheken op de BES-eilanden hebben te maken met een aantal specifieke uitdagingen, zoals de gevolgen van de meertaligheid voor de samenstelling van de collectie en – bij Saba en Sint Eustatius – de kleine inwoneraantallen. Dit maakt het lastig om te voorzien in een volwaardige bibliotheekvoorziening, voldoende aan de richtlijnen van de Wsob (Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), 2018).

Steeds verdere integratie CAS-eilanden

De status aparte van Curaçao, Aruba en Sint Maarten (de CAS-eilanden) maakt dat de bibliotheken van deze eilanden formeel niet onder de werkingssfeer van de Wsob vallen. In de beleidsreactie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap op de evaluatie van de Wsob is de wens geuit om voor de CAS-eilanden ook de aansluiting op de digitale bibliotheek te regelen. Door de sluiting van alle vestigingen tijdens de coronacrisis begin 2020 groeide die roep. Sinds juni 2020 kunnen alle inwoners van de eilanden in Caribisch Nederland bij de online Bibliotheek (KB, 2021). Daarnaast hebben de landen de wens uitgesproken aansluiting te zoeken bij andere landelijke programma's, waaronder BoekStart. Om die reden worden ook de CAS-eilanden meegenomen in het op te stellen meerjarenplan voor het Caribisch gebied en wordt onderzocht wat nodig is voor aansluiting. Dit plan wordt in samenspraak en samenwerking met de bibliotheken, de Openbare Lichamen, het ministerie van OCW en de KB opgesteld (Van Engelshoven, 2020).

Bibliotheekvoorzieningen naar hoger plan

Op de CAS-eilanden zijn vijf bibliotheken te vinden: de Biblioteka Nashonal Kòrsou in Willemstad op Curaçao, drie vestigingen van de Biblioteca Nacional Aruba, waarvan twee in Oranjestad en één in San Nicolas, en de Philipsburg Jubilee Library op Sint Maarten. De BES-eilanden kennen drie openbare bibliotheken: de Queen Wilhelmina Library op Saba, de Gertrude Judson Bicentennial Public Library in Oranjestad op Sint Eustatius en de Biblioteka Públiko Boneiru in Kralendijk op Bonaire. Tijdens de ontwikkeling van de Wsob was bekend dat de bibliotheken op de BES-eilanden niet hetzelfde voorzieningenniveau hadden als de openbare bibliotheken in Nederland. Daarom hebben de BES-eilanden in 2012 een eenmalige bijzondere uitkering ontvangen om de lokale bibliotheken naar een hoger niveau te brengen. De bibliotheken op de BES-eilanden hebben daarmee onder andere ingezet op huisvesting, collectievorming, automatisering en professionalisering (Van Engelshoven, 2017). Daarnaast zijn de bibliotheken de afgelopen jaren bezig geweest om hun uitleensysteem te automatiseren. Zij hebben voor hetzelfde open source-systeem gekozen als de bibliotheek op Sint Maarten, zodat ze kunnen samenwerken bij onder andere trainingen en ondersteuning (Commissie voor OCW, 2018).

Nederlands Caribisch Bibliotheeknetwerk

In 2022 bracht de Universiteit van Aruba een rapport uit met een inventarisatie en advies over kansen en uitdagingen bij de implementatie en de uitbreiding van de Wsob op de eilanden. Het onderzoek werd uitgevoerd in het kader van de Netwerkagenda. Uit het onderzoek bleek dat er sprake is van een dubbele achterstand, enerzijds vanwege sociale problematiek op de eilanden, en anderzijds vanwege onvoldoende beschikbare middelen om de kerntaken optimaal uit te kunnen voeren. Bibliotheken zijn hierdoor niet adequaat toegerust om de tweedeling in de samenleving op het gebied van de maatschappelijke opgaven uit de Netwerkagenda te overbruggen: geletterdheid, participatie in de informatiesamenleving en een Leven Lang Leren. De bereidheid om samen te werken en een bijdrage te leveren aan de maatschappelijke opgaven is groot. De Universiteit van Aruba adviseert dan ook een Nederlands Caribisch Bibliotheeknetwerk te formaliseren, waarbij alle zes de eilanden zijn aangesloten. Dit leidt niet alleen tot meer samenwerking onderling maar ook tot meer samenwerking met het netwerk uit Europees Nederland (Alofs et al., 2022).

Dutch Caribbean Library Association

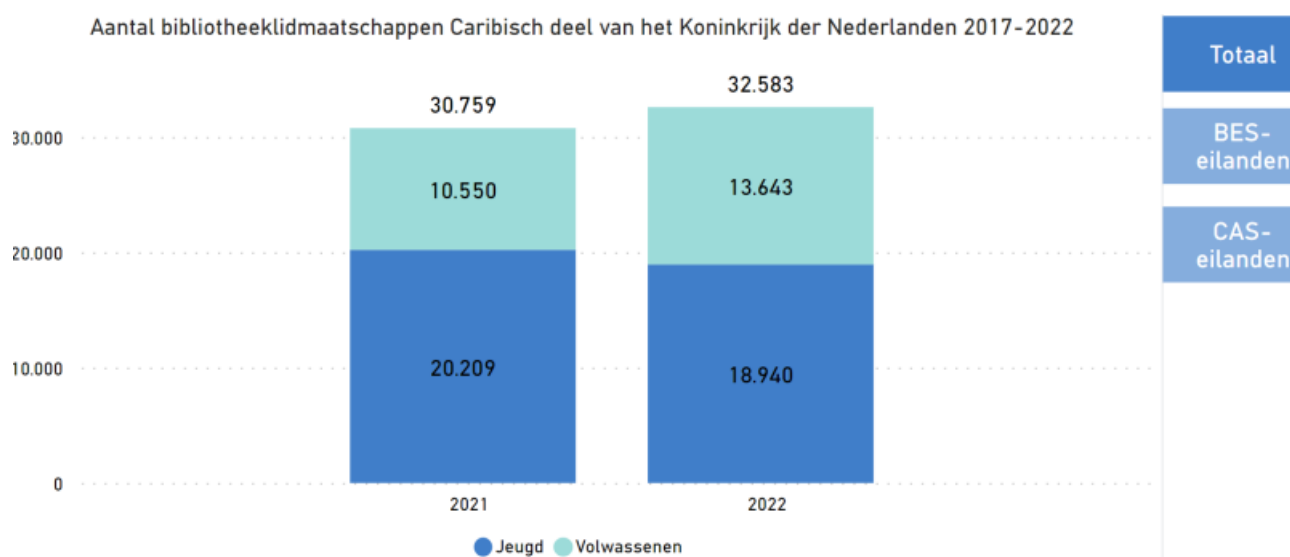
De bibliotheken op de BES-eilanden zijn onderdeel van het Nederlandse netwerk en werken samen met andere bibliotheken in de regio. Zo is in 2012 de Dutch Caribbean Library Association (DCLA) opgericht, waarbinnen de bibliotheken en kenniscentra op de voormalige Nederlandse Antillen en Suriname zoveel mogelijk samenwerken.

Sinds 2018 deelname aan Gegevenslevering Wsob

In 2018 vroeg de KB als onderdeel van de jaarlijkse Gegevenslevering Wsob voor het eerst ook de bibliotheken op de BES-eilanden om gegevens over het kalenderjaar 2017. Vanaf 2022 worden ook de bibliotheken op Curaçao, Aruba en Sint Maarten benaderd om - vrijwillig - deel te nemen aan de gegevenslevering. In de gegevenslevering over 2021 zijn ook de gegevens van de bibliotheek op Aruba vertegenwoordigd; de gegevenslevering over 2022 bevat voor het eerst data van alle BES- en CAS-eilanden. De kwaliteit van de gegevensverzameling is de afgelopen jaren verbeterd, maar is nog niet op hetzelfde niveau als bij de bibliotheken in Europees Nederland. Daardoor zijn de resultaten voor het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden beperkter en zijn ze niet direct met de resultaten voor Europees Nederland te vergelijken.

Eén op de twaalf inwoners lid van bibliotheek

Van de circa 370 duizend inwoners van het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden was in 2022 9% lid van de bibliotheek. Dit lidmaatschapspercentage verschilt echter sterk per eiland. Op Sint Maarten (27%) Sint-Eustatius (25%), Saba (17%) en Aruba (15%) is een beduidend groter deel van de bevolking lid van de bibliotheek dan op Bonaire (6%) en Curaçao (1%) (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023; United Nations, 2023).

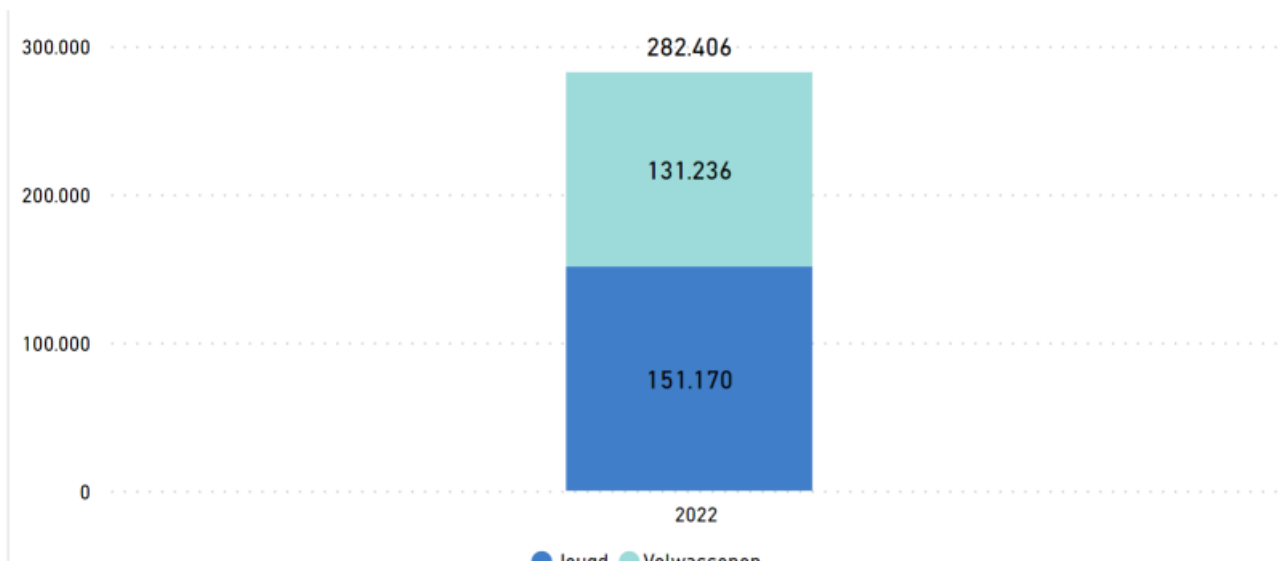

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023*.

* Tot 2021 is alleen data aangeleverd door bibliotheken op de BES-eilanden. Vanaf 2021 zijn de bibliotheekstatistieken aangevuld met data van Aruba. Vanaf 2022 zijn de bibliotheekstatistieken verder aangevuld met data van Curaçao en Sint Maarten.

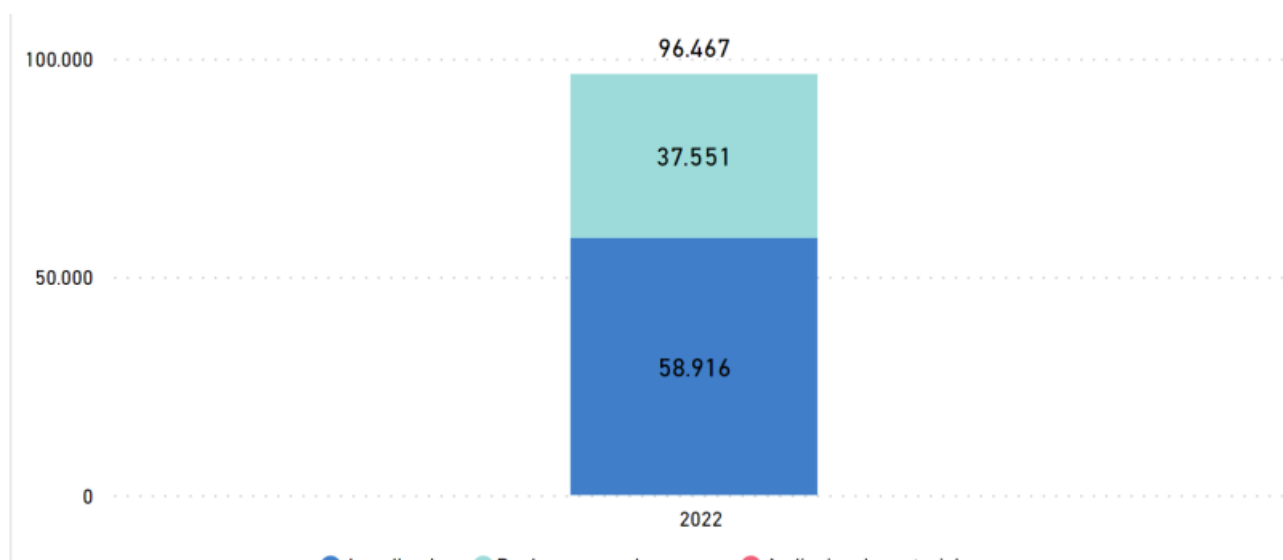
Ruim 282 duizend fysieke materialen voor bewoners BES- en CAS-eilanden

De bibliotheken in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden hadden in 2022 een fysieke collectie met een omvang van ruim 282 duizend materialen. De gezamenlijke collectie bestaat grotendeels uit fysieke jeugdboeken (ruim 151 duizend) en boeken voor volwassenen (ruim 131 duizend), en een klein deel uit audiovisuele en overige materialen (182). In totaal werden de materialen ruim 96 duizend keer uitgeleend. Voor de bibliotheken op de BES-eilanden is het mogelijk het aantal uitleningen door de tijd te volgen. Net als in Europees Nederland is daarbij te zien dat het aantal uitleningen tijdens de coronapandemie sterk daalt: in 2020 en 2021 werd ongeveer een derde minder uitgeleend dan in 2019. In 2022 werden er op de eilanden gemiddeld 3 boeken per lid geleend. Op de BES-eilanden ligt dit gemiddelde hoger met 5 boeken per lid. Leden op de CAS-eilanden leenden in 2022 gemiddeld 3 boeken. Het aantal uitleningen bestond in 2022 voor 61% uit uitleningen van jeugdboeken. Dit is in lijn met de ledenaantallen: 58% van het aantal leden was in 2022 ook jeugdlid. Audiovisuele materialen worden vanaf 2019 niet meer uitgeleend, maar beschikbaar gesteld voor gebruik in de bibliotheek (Van de Burgt & Klaren, 2023).

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023*.

* Tot 2021 is alleen data aangeleverd door bibliotheken op de BES-eilanden. Vanaf 2021 zijn de bibliotheekstatistieken aangevuld met data van Aruba. Vanaf 2022 zijn de bibliotheekstatistieken verder aangevuld met data van Curaçao en Sint Maarten.

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023*.

* Tot 2021 is alleen data aangeleverd door bibliotheken op de BES-eilanden. Vanaf 2021 zijn de bibliotheekstatistieken aangevuld met data van Aruba. Vanaf 2022 zijn de bibliotheekstatistieken verder aangevuld met data van Curaçao en Sint Maarten.

Boeken en meubels naar Caribisch Nederland

De aanschaf van boeken is een dure aangelegenheid – zeker op de eilanden: er zijn nauwelijks boekhandels en de kosten van vershippen zijn hoog bij kleine hoeveelheden. Tegelijkertijd hebben de inwoners wel behoefte aan een goede meertalige collectie. Daarom startte de KB begin 2020 samen met Biblionef en een aantal bibliotheken een pilot om ervoor te zorgen dat vanuit Nederland afgeschreven boeken naar het Caribisch deel van het Koninkrijk worden gestuurd. Meerdere bibliotheken leverden een bijdrage, evenals NBD Biblion, dat 300 ongebruikte boeken doneerde. Ook meubels werden die kant op gezonden. De pilot werd positief ontvangen, dus de kans op een vervolg is groot (KB, 2021a).

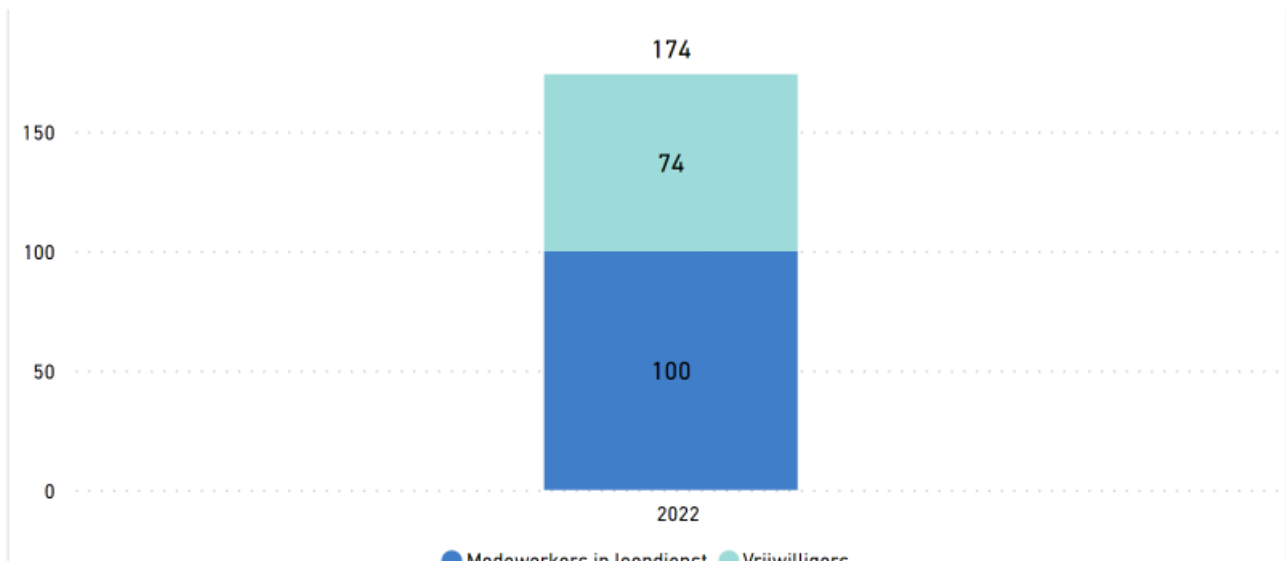
Toegang tot de online Bibliotheek

Evenals voor de bibliotheken in Europees Nederland wordt ook het aanbod van de bibliotheken op de BES-eilanden doorontwikkeld. Zo kunnen bibliotheekleden op de eilanden in het Caribisch deel van het Koninkrijk sinds juni 2020 gebruikmaken van de collectie van de landelijke digitale openbare bibliotheek via de [online Bibliotheek](#) (KB, 2018). Zij hebben hiermee toegang tot dezelfde collectie e-books als bibliotheekleden in Europees Nederland, bestaande uit circa 40 duizend e-books. In 2022 maakten bijna 650 inwoners van de BES- en CAS-eilanden gebruik van de online Bibliotheek. Gezamenlijk leenden zij circa 4,1 duizend e-books en 1,2 duizend luisterboeken, waarvan het merendeel uit exemplaren voor volwassenen (e-books voor volwassenen (84%) en luisterboeken voor volwassenen (70%)) (KB, 2022).

Verschillende inzet personeel en vrijwilligers

De bibliotheken op de BES- en CAS-eilanden werken voornamelijk met personeel in loondienst. Op Bonaire, Sint Eustatius, Aruba en Sint Maarten waren in 2022 geen vrijwilligers actief. Op Saba en

Curaçao waren weliswaar meer vrijwilligers actief dan personeelsleden in loondienst, maar deze vrijwilligers vulden slechts een klein deel van het aantal werkzame uren per week in (Van de Burgt & Klaren, 2023).

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023*.

* Tot 2021 is alleen data aangeleverd door bibliotheken op de BES-eilanden. Vanaf 2021 zijn de bibliotheekstatistieken aangevuld met data van Aruba. Vanaf 2022 zijn de bibliotheekstatistieken verder aangevuld met data van Curaçao en Sint Maarten.

Bronnen

- Alofs, L., Bant, J. & Franken, T. (2022). *Het maakt uit waar je bibliotheek staat. Maatschappelijke Uitdagingen en een Nederlands Caribische Netwerkagenda voor Geletterdheid, Participatie in de Informatiesamenleving en Leven Lang Leren*. Aruba: University of Aruba
- Burgt, A. van de & Klaren, M. (2023). *Bibliotheekstatistiek 2022*. Den Haag: KB.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), StatLine (2023). *Caribisch Nederland; bevolking: geslacht, leeftijd, burgerlijke staat*.
- Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) (2018). *Vaststelling van een geactualiseerd stelsel van openbare bibliotheekvoorzieningen (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen)*. Verslag van een schriftelijk overleg. Kamerstuk 33846, nr. 53, 19-3-2018.
- Engelshoven, I. van (2017). *Vaststelling van een geactualiseerd stelsel van openbare bibliotheekvoorzieningen (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen)*. Brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Kamerstuk 33846, nr. 52, 22-12-2017.
- Engelshoven, I. van (2020). *Beleidsreactie evaluatie Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen*. Brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Kamerstuk 23913228, 2-4-2020.
- KB (2018). *Online Bibliotheek beschikbaar op BES-eilanden*. Geraadpleegd op 17-10-2019.
- KB (2021). *Pilot met boeken naar Caribisch Nederland*. Geraadpleegd op 21-4-2021.
- KB (2022). *Datawarehouse*.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) (2021). *De Staat van het Bestuur*

2020. Den Haag: Ministerie van BZK.

- Spies, J., Soons, A., Thodé, G., Verhey, L. & Weekers, F. (2015). Vijf jaar verbonden. Bonaire, Sint Eustatius, Saba en Europees Nederland. Den Haag: Commissie evaluatie en uitwerking van de nieuwe staatkundige structuur Caribisch Nederland & Sociaal Cultureel Planbureau (SCP).
- United Nations (2023). Data Portal Population Division.